

УДК 354.53:614.211/.215

Ковригіна В. Є. – здобувач кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕТЕРМІНАНТИ «МЕТА ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ»

Здійснено аналіз категорій «мета» і «мета екстреної медичної допомоги». Обґрунтовано доцільність закріплення детермінанти «мета екстреної медичної допомоги» в чинному законодавстві України.

Ключові слова: мета, право, охорона здоров'я, медична допомога, екстрена допомога, безпосередня мета, загальна мета, перспективна мета.

Метою пропонованої увазі статті є дослідження детермінант «мета» і «мета екстреної медичної допомоги», виокремлення загальної, безпосередньої та перспективної мети.

Зазначену проблему вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких В. Б. Авер'янов, В. І. Акопов, З. С. Гладун, А. А. Глашев, А. А. Гудима, Л. О. Красавчикова, О. М. Креховська-Лепявко, Ю. М. Когунь, Д. В. Козак, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Б. А. Локай, М. М. Малєїн, М. С. Малєїн, Є. В. Маслов, В. Л. Попов, Н. П. Попова, О. О. Пунда, З. В. Ромовська, А. М. Савицька, І. Я. Сенюта, Р. О. Стефанчук, О. Г. Стрельченко, Є. О. Харитонов, К. Б. Ярошенко та ін.

Державну політику у сфері охорони здоров'я визначає Верховна Рада України. Вона закріплює конституційні та законодавчі засади охорони здоров'я, визначає її мету, головні завдання, напрями, принципи і пріоритети, встановлює нормативи й обсяг бюджетного фінансування, контролює створення системи відповідних кредитно-фінансових, податкових, митних та інших регуляторів, а також затверджує загальнодержавні програми охорони здоров'я.

Характеристика адміністративно-правового регулювання екстреної медичної допомоги неможлива без встановлення мети, завдань і принципів діяльності.

Ця позиція передбачає вивчення сучасного стану організації екстреної медичної допомоги, визначення її місця серед інших видів медичної допомоги, вирішення питань, пов'язаних з її реалізацією. Дослідник Г. В. Атаманчук зауважив, що в галузі публічного адміністрування вже створено ґрунтовні засади, які охоплюють усі динамічні елементи [1, с. 28].

Сутність адміністративно-правового регулювання екстреної медичної допомоги можна зобразити у вигляді логічної схеми: мета – завдання – принципи. Вважаємо за доцільне ґрунтовно проаналізувати зазначені понятійні категорії.

Традиційно мета є фундаментальною категорією процесу свідомої діяльності й управління, спрямованого на досягнення певних результатів, що визначає напрями розвитку будь-якої системи.

На важливості цього поняття наголошує чимало вчених. Трактуння категорії «мета» є дискусійним, а тому її розгляд можна вважати актуальним.

Видатний науковець у сфері публічного управління Г. П. Щедровицький зазначив, що без розгляду поняття «мета» неможливо уявити людську діяльність. Його можна охарактеризувати за певним рівнем абстрагування щодо конкретного предмета дослідження [2, с. 35]. Варто виокремити основні погляди й узагальнити їх.

Так, О. В. Райченко визначає мету як бажаний, можливий і необхідний стан процесу або системи [3, с. 79]. Твердження, що система націлена на мету, означає, що її дії мінімізують розбіжність між наявним станом або величиною на виході та заданим станом, тобто метою. В. Г. Афанасьєв переконує, що означене поняття – це бажаний кінцевий результат діяльності, на досягнення якого скеровано функціонування системи [4, с. 210]. Г. Р. Латфуллін констатує, що вказаний феномен є передбаченням у свідомості конкретного результату, на досягнення якого спрямовані дії [5, с. 79]. Є. Ф. Губський сформулював мету як усвідомлення, виражене у словах передбачення майбутнього результату дії [6, с. 245]. Мета, на думку В. Е. Мільмана, є предметно усвідомленим спонуканням і предметною проекцією майбутнього [7, с. 113].

Вважаємо недоцільним погоджуватись із визначеннями, які запропонували науковці Є. Ф. Губський, В. Е. Мільман і Г. Р. Латфуллін, оскільки не зрозуміло, це є бажаним чи небажаним усвідомленням майбутнього результату дії.

Мета – це бажана й уявна майбутня подія або стан, здійснення яких є проміжним причиновим етапом на шляху до цілі, що постає атиципованим уявленням результату нашої дії [8, с. 79]. Для цього добирають необхідні засоби. Досягнення конкретної мети передбачає довільне втручання людини у причиново зумовлені явища природи [9, с. 506].

Мету також визначають як:

1) предмет прагнення, те, що потрібно і бажано здійснити, ідеальне, уявне передбачення результату діяльності. Це безпосередній мотив, що спрямовує та регулює людську діяльність;

2) ідеальне уявлення результату поведінки і свідомої діяльності, їх мотив. Спосіб приведення різних дій людини до конкретної послідовності або системи. Аналіз цілеспрямованої діяльності передбачає виявлення невідповідності між наявною життєвою ситуацією та метою. Досягнення мети є процесом подолання цієї невідповідності [10].

На нашу думку, таке визначення перевантажено змістовним наповненням.

У філософському контексті мета повинна відповідати об'єктивним законам, реальним можливостям навколишнього світу та безпосередньо суб'єкта [11, с. 512]. У тлумачному словнику сучасної української мови детермінанту «мета» визначено як те, до чого прагне людини, чого хоче досягти, ціль; заздалегідь окреслене завдання, замисел [12, с. 520].

Поняття «мета» означає майбутній стан, якого необхідно досягнути. Вона постає бажаним результатом процесу і виявляється в діях людини. Досягнення мети безпосередньо пов'язано з успішним виконанням важливої діяльності [13, с. 520]. Постановка мети охоплює встановлення конкретних, вимірних, досяжних та реалістичних цілей. Зазначений процес є важливою складовою особистісного розвитку, що дає змогу окреслити власні цілі, а потім працювати задля їх досягнення.

Науковець Ю. Д. Кунєв визначає, що мета – це те, до чого прагне людина в процесі своєї діяльності, для чого працює, за що бореться. Вона є запорукою свідомої діяльності. Суспільно важлива і змістовна мета постає джерелом активності

особистості. Лише значуща мета сприяє єдності розумової, емоційної та вольової діяльності, зосередження свідомості на поставлених цілях [14, с. 64].

Мету діяльності варто розглядати як те, що повинна отримати людина у результаті діяльності (конкретний продукт, його переміщення в певний час у зазначений пункт, налагодження роботи, ремонт знарядь праці тощо).

У суб'єкта діяльності означена категорія діяльності набуває форми образу. На думку Б. Ф. Ломова, природа цього образу та механізми його формування недостатньо зрозумілі. Він формується як складний продукт синтезу сенсорно-перцептивного, мнемонічних і мовно-мисленнєвих процесів, а також характеризується неабиякою динамічністю. Роль мети діяльності людини важко переоцінити. Експериментальні дослідження підтверджують, що образ-мета визначає критерії відбору інформації про стан предмета, знарядь праці та середовища, спрямовує процес оброблення інформації й ухвалення рішення тощо. Влучними є слова К. Маркса стосовно того, що свідомо поставлена людиною мета «як закон визначає спосіб і характер її дій...» [15, с. 245].

Так, Г. Р. Латфуллін зазначає, що мета має суб'єктивну, вторинну, внутрішню природу. Її розробляють, встановлюють або приймають відповідно до необхідності та можливості реального досягнення результатів [3, с. 79].

З огляду на наведені визначення, поняття «мета» використовують у різних значеннях, на відмінності між якими зазвичай не зважають. Сміслова форма терміна є індивідуальною і залежить від ситуації в аналізі явища. До того ж, обмежитися лише визначенням поняття недостатньо, оскільки потрібно розглянути систему, елементом якої вона є. Системою варто вважати діяльність або її подання як системи і процесу.

В. Е. Мільман виокремлює такі функціональні компоненти діяльності, як потреба, мотив, мета, предмет, умови середовища, засоби, план, продукт, контроль, оцінка [7, с. 113]. У цій структурі науковець поєднує два елементи різних складових діяльності: акту дії та функції діяльності (контроль, оцінка), які безпосередньо мають свій склад елементів або відображають процесуальну складову діяльності. Зазвичай виділяють різні функції діяльності: основні, забезпечувальні, управлінські. Управлінська діяльність передбачає виконання

функцій аналізу, прогнозування, планування, організування, регулювання, контролю тощо.

Зокрема, Г. П. Щедровицький виокремлює такі елементи (блоки) діяльності: мета, завдання, процедури, методи, засоби, вихідний матеріал, продукт [16, с. 80].

На нашу думку, структура діяльності полягає в єдності компонентів і зв'язків, які її реалізують. Тому необхідно розглядати мету як складову діяльності, тобто комплекс елементів і зв'язків. Вона має бути чітко визначена і виражена через прагнення виробити в майбутньому продукт діяльності шляхом добору необхідних матеріалів, засобів, способів, норм, принципів тощо. У такому контексті організація реалізації мети буде передбачати добір елементів, зв'язків і можливих варіантів їх поєднання для вироблення конкретного продукту.

Означена категорія досить складна та багатоаспектна, а отже, погодитись із тим, що «...коли йдеться про мету в праві, то мають на увазі лише кінцеву мету» [17, с. 54–55].

Безперечно, кінцева мета є первинним чинником у відповідній правотворчій і правозастосовній діяльності, однак:

а) вона обов'язково передбачає досягнення найближчих цілей;
б) саме найближча мета виражає специфіку конкретних юридичних інструментів;

в) нормативне закріплення отримують лише найближчі цілі, що забезпечені у конкретний час реальними засобами й умовами здійснення. Саме вони під час утілення в конкретних нормах права набувають для певних суб'єктів значення юридичних обов'язків;

г) зосередження уваги лише на кінцевій (офіційній) меті може відволікти дослідника від інших, індивідуальних цілей, які не завжди можна співвіднести з офіційною метою; їх можуть використовувати у сфері правозастосовної діяльності; їх виявлення та облік має важливе практичне значення [18, с. 55].

З огляду на це, варто запропонувати власну детермінанту мети, визначивши її як уявне, бажане, попереднє сприймання у свідомості результату діяльності, на досягнення якого спрямовано функції системи.

У процесі організації діяльності мета виконує низку суттєвих функцій, оскільки покликана відображати головні її напрями, конкретизувати, уточнювати її роботу на кожному етапі.

Важливість визначення мети діяльності організації (соціальної системи) полягає в тому, що вона є базисом для визначення характеристик зазначеної діяльності, визначає структуру організації, слугує підґрунтям для процесу управління загалом та прийняття будь-якого управлінського рішення, зокрема визначає способи підвищення ефективності організації і напрями розвитку соціальної системи.

Мета сприяє підвищенню, координації дій і вчинків задля виконання місії й досягнення загальної стратегічної цілі.

Проектування теоретичного поняття мети на мету екстреної медичної допомоги дає змогу дійти висновку, що остання, будучи чинником, що спонукає до дій, зрештою передбачатиме отримання особою певних благ. Мету екстреної медичної допомоги зумовлюють потреби й інтереси як особи, так і держави й суспільства загалом.

Для всебічного дослідження мети екстреної медичної допомоги важливо умовно відобразити її як систему, що має безпосередню (найближчу), загальну і перспективну мету [19, с. 179–180]. Варто проаналізувати кожну з них.

Безпосередню мету зазвичай закріплено в спонукальній нормі або нормативному акті шляхом встановлення результатів, показників, умов, досягнення яких забезпечує держава. Діяльність полягає в здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини в невідкладному стані, а також мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

До **загальної мети** екстреної медичної допомоги належать: спонукання особи виконати схвалювані державою невідкладні організаційні, діагностичні та лікувальні дії, що іноді перевершує звичайні вимоги;

спонукання до нових корисних дій осіб, які надають медичну допомогу. Здійснення працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини в невідкладному стані, а також мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, зокрема під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Перспективна мета екстреної медичної допомоги – це віддалені результати, яких заплановано досягти внаслідок

реалізації певного діяннн (наприклад, створеннн та розвиток системи екстреної медичної допомоги тощо).

Усі види мети мають бути злагодженими і взаємозв'язаними, оскільки помилкова або несвоєчасна мета не дасть соціально значущого ефекту.

Таким чином, метою екстреної медичної допомоги можна вважати:

здійснення працівниками системи екстреної медичної допомоги невідкладних організаційних, діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини в невідкладному стані й мінімізацію наслідків впливу цього стану на її здоров'я;

створення, функціонування та розвиток такої системи;

рятування життя постраждалих;

усунення дії вражаючих факторів, запобігання чи зменшення тяжких ускладнень і максимально швидка евакуація з осередку ураження.

З огляду на те, що в чинному законодавстві, яке регулює діяльність системи екстреної медичної допомоги, не розкрито поняття «мета екстреної медичної допомоги», варто до ст. 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» та ст. 35 Основ законодавства про охорону здоров'я додати запропоноване вище визначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы) : учеб. пособие / Г. В. Атаманчук. – М. : Экономика, 2000. – 237 с.
2. Щедровицкий Г. П. Организация, руководство, управление / Г. П. Щедровицкий. – М. : Шк. культур. политики, 1999. – 272 с.
3. Латфуллин Г. Р. Теория организации : учебник / Г. Р. Латфуллин, А. В. Райченко. – СПб. : Питер, 2003. – 400 с.
4. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В. Г. Афанасьев. – М. : Наука, 1980. – 378 с.
5. Латфуллин Г. Р. Теория организации : учебник / Г. Р. Латфуллин, А. В. Райченко. – СПб. : Питер, 2003. – 400 с.
6. Философский энциклопедический словарь / под. ред. Е. Ф. Губского. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 569 с.

7. Мильман В. Э. Цель как способ проектирования деятельности / В. Э. Мильман // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник. 1986. – М.: Наука, 1987. – С. 102–123.

8. Lutz D. Schmadel, International Astronomical Union Dictionary of Minor Planet Names. – 5th Edition. – Berlin Heidelberg New-York : Springer-Verlag, 2003. – 992 с.

9. Философский энциклопедический словарь / ред. сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 576 с.

10. Психологическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mirslovari.com/content_psy. – Загл. с экрана.

11. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ : Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

13. Мета [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія : [сайт]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мета>. – Назва з екрана.

14. Кунєв Ю. Д. Правова організація діяльності митної служби України: теоретичні та методологічні основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Кунєв Юрій Дем'янович. – Харків, 2010. – 443 с.

15. Ломов Б. Ф. Теоретические и методологические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М.: Наука, 1985. – 420 с.

16. Щедровицкий Г. П. Исходные представления и категориальные средства теории деятельности / Г. П. Щедровицкий // Разработка и внедрение автоматизированных систем в проектировании (теория и методология). Приложение I. – М.: Стройиздат, 1975. – 345 с.

17. Экимов А. И. Категория цели в науке права / А. И. Экимов // Философские проблемы государства и права. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1970. – С. 53–64.

18. Чернецький Є. Є. Публічне адміністрування адміністративно-правових заохочень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Чернецький Євген Євгенович. – 2011. – 220 с.

19. Социальное управление : Словарь-справочник / А. Н. Аверин и др. ; под ред. В. И. Добренькова, И. М. Слепенкова. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 198 с.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2016
